

9-10-2019

UZBEKISTAN AS AN INDEPENDENT STATE-CIVILIZATION

Bazar Turdiboev

Termez State University Senior Lecturer, Department of Philosophy

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

Turdiboev, Bazar (2019) "UZBEKISTAN AS AN INDEPENDENT STATE-CIVILIZATION," *Scientific Bulletin of Namangan State University*. Vol. 1 : Iss. 8 , Article 31.

Available at: <https://uzjournals.edu.uz/namdu/vol1/iss8/31>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in Scientific Bulletin of Namangan State University by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact sh.erkinov@edu.uz.

UZBEKISTAN AS AN INDEPENDENT STATE-CIVILIZATION

Cover Page Footnote

???????

Erratum

???????

ЎЗБЕКИСТОН МУСТАҚИЛ МАМЛАКАТ-ЦИВИЛИЗАЦИЯ СИФАТИДА

Бозар Турдибоев Термиз давлат университети
Фалсафа кафедраси катта ўқитувчиси

Аннотация: Мақолада, Ўзбекистоннинг мустақилликка эришиши, ўз тақдирини ўзи белгилаш, адолат тушунчаси, фуқароларнинг кундалик ҳаёти мавжуд моддий, жумладан, хўжалик ва экомаданиятлари, маънавий, сиёсий -ҳуқуқий ва маънавий маданиятлари ривожланиши ҳамда уларнинг ўзига хос хусусиятлар ёритиб берилган.

Калит сўзлар: адолат, тенглик, тинчлик, мустақиллик, идеал давлат, фуқаро, фуқаролик жамият, демократия.

УЗБЕКИСТАН КАК НЕЗАВИСИМОЕ ГОСУДАРСТВО-ЦИВИЛИЗАЦИЯ

Базар Турдибоев
Термезский государственный университет
Старший преподаватель кафедры философии

Аннотация: В статье описываются независимость Узбекистана, самоопределение, понятие справедливости, развитие материальной, экономической и политической, правовой и духовной культуры, в том числе экономики и экосистем повседневной жизни граждан.

Ключевые слова: справедливость, равенство, мир, независимость, идеальное государство, гражданин, гражданское общество, демократия.

UZBEKISTAN AS AN INDEPENDENT STATE-CIVILIZATION

Bazar Turdiboev
Termez State University
Senior Lecturer, Department of Philosophy

Abstract: The article describes Uzbekistan's independence, self-determination, the notion of justice, the development of material, economic and political, legal and spiritual culture, including the economic and ecosystems of everyday life of citizens.

Keywords: justice, equality, peace, independence, ideal state, citizen, civil society, democracy.

Муҳтарам Президентимиз Ш. М. Мирзиёев тамонидан Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг йигирма саккиз йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги нутқида таъкидлаганидек, “Инсоннинг бахти саодати аввало унинг эркинлигига ўз тақдирига ўзи белгилашида келажаги учун курашиб яшашида”[1] Мамлакат ҳам шундай. Унинг тараққиёти, тинчлиги, жаҳонда ўз ўрнига эга бўлиши озодлиги, ўз қазилма бойликлари, еру сувини ўзи тасарруф этиши, фуқароларининг эзгу мақсадлари, юксак марралар йўлида ҳамжиҳатлиги ва бирдамлигига боғлиқ.

Шу маънода, Ўзбекистондаги эркин, обод ҳамда фаровон ҳаётнинг асосий манбаи, халқимизнинг барча ютуқ ва муваффақиятлари, шубҳасиз, Ватанимиз мустақиллиги туфайлидир.

Ҳар қандай цивилизация ўз фуқаролари ва давлатига эга алоҳида мамлакат экан, унинг ўзига ҳослиги, энг аввало, кишиларнинг турмуш тарзида намоён бўлади. «Турмуш тарзи ижтимоий гуруҳлар, элат, халқ, миллатнинг кундалик ҳаёти»дир[2]. Мамлакат аҳолисининг турмуш тарзи эса тарихан мавжуд маданий борлиқ ва унинг томонларининг характери ва даражалари билан белгиланади. Ўзбекистон аҳолиси, хусусан ўзбек халқи 1991 йил 31 августдан бошлаб тоталитар тузумдан қутулиб, ўз мустақиллигига эришди. Худди шу давр – августнинг охири – сентябрь бошларида собиқ СССР худудидаги бошқа республикалар ҳам суверен мамлакатларга айланди. Лекин ҳар қайси республикаларда асосий туб халқ ва умуман фуқароларнинг кундалик ҳаёти мавжуд моддий, жумладан, хўжалик ва экомаданиятлари, маънавий, сиёсий - ҳуқуқий ва маънавий маданиятлари турлари негизида ўзига хос ҳолда ривожлана бошлади. Бу ҳолат мамлакатлар ўртасида интеграция юз бермайди, дегани эмас. Аксинча, халқлар ўртасида доимий юз берадиган интеграция жараёнлари мавжуд миллий маданий мавжудлик негизида юз беради. Бу маданий мавжудлик ҳар бир мамлакат асосий халқининг этногенезиси билан боғлиқ маънавий маданияти, жумладан, менталитети, ақлий салоҳияти, табиий бойликлари ва улардан фойдаланиш даражалари, хўжалик маданияти – ишлаб чиқариш имкониятлари, сиёсий ва ҳуқуқий маданий бирликларининг ўзига ҳосликлари билан ҳарактерланади.

Эътиборни Ўзбекистоннинг мустақиллигига оид тарихий саналарга қаратайлик. 1989 йилнинг 21 октябрида Республика Олий Кенгаши томонидан «Ўзбекистон ССРнинг давлат тили тўғрисида» қонунни қабул қилди. Бу қонуннинг қабул қилинишининг ўзиёқ миллий мустақиллик сари ташланган биринчи қадам бўлди. Мустақиллик манфаатлари бўйича марказдан юборилаётган «кадрлар тўдаси»га зарба берилди[3]. Мамлакатимиз мустақиллиги сари йирик ташланган қадамлардан навбатдагиси - 1990 йилнинг 20 июнида ЎзССР Олий Совети томонидан қабул қилинган «Мустақиллик Декларацияси» бўлди. Бу тарихий ҳужжатнинг муҳимлиги шундаки, ички ва ташқи сиёсатга оид барча масалалар республика давлати ҳокимияти ихтиёрига берилган эди[4]. 1991 йилда Республика Олий Кенгаши 26 августдан 31 августга қадар энг улкан жаҳоншумул тарихий қадамни босди. «1991 йилнинг 31 август куни қабул қилинган «Ўзбекистон Республикаси Давлат мустақиллиги тўғрисидаги Баёнот» Ўзбекистон ҳукуматининг сиёсий йўлини тўла қонунлаштириб берди. 1991 йилнинг 31 августидан «Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги асослари тўғрисидаги қонун» қабул қилинди ва ана шу қонун доирасида Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг бундан кейин Ўзбекистон ССРни Ўзбекистон Республикаси деб аташ, 1- сентябрни Мустақиллик куни деб эълон қилиш, Ўзбекистон Конституциясига ўзгартиришлар ва қўшимчалар киритиш, шунингдек, иттифоқнинг ва унинг таркибига кирадиган барча мустақил давлатларнинг олий қонун чиқарувчи идораларига, барча хорижий давлатларга ва жаҳон ҳамжамиятига мурожаат қилиб, уларни республиканинг мустақиллиги эълон қилинган ҳужжатини тан олишга даъват этиш тўғрисидаги

қарор қабул қилинди. Бу бевосита Ўзбекистон мустақиллигининг дастлабки ҳуқуқий пойдевори эди.

Мустақиллик – ўзликни англашдан бошланади. Дарҳақиқат, биз ижтимоий-сиёсий жараёнлар одамлар ҳаётини кескин тарзда бир ўздан иккинчи ўзга буриб юборган, ҳаётимиз бутунлай бошқача тус олган ва турмушимиз ўзгача мазмун касб этган мураккаб руҳий-маънавий ҳолатни бошдан кечирдик. Натижада йиллар мобаёнида қотиб қолган тушунчаларимиз ўзгармоқда ва мудраб қолган онгимиз уйғонмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг 1991 йил 18 ноябрда бўлиб ўтган VIII сессиясида «Ўзбекистон Республикасининг давлат байроғи тўғрисида» Қонун қабул қилинди. Маълумки, давлат байроғи юрт – халқнинг ўтмиши, бугуни ва келажагининг рамзи ҳисобланади[5]. 1992 йил 2 мартда Ўзбекистон Республикаси ўз тарихида биринчи бор халқаро ҳамжамиятнинг тенг ҳуқуқли субъекти сифатида Бирлашган Миллатлар Ташкилоти аъзолигига қабул қилинди. Бу тарихий воқеа Ўзбекистоннинг мустақил давлат сифатида халқаро ҳамжамиятидан муносиб ўрин олишда катта аҳамиятга эга бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши 1992 йил 2 июлда «Ўзбекистон Республикасининг Давлат герби», 10 декабрда «Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳияси тўғрисида»ги қонунларни қабул қилди. 1994 йилнинг 2 июлидан бошлаб мустақил мамлакатимизнинг миллий валютаси–сўм муомалага киритилди. Республика Олий Кенгаши 1992 йил 8 декабрда Ўзбекистон Республикасининг Конституциясини қабул қилди. [6]. Бу тарихий ҳужжатлар Ўзбекистон аҳолиси, хусусан, ўзбек халқининг ўз-тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқини, тенглар ичра тенг бўлиш ҳуқуқини берди.

Ўзбекистон Республикасининг мустақил цивилизация эканлигини даврий жиҳатдан ҳам Ўзбекистон ҳудудидаги қадимги, ўрта асрлар ва янги давр цивилизациялари – мамлакатлари – Қадимги Хоразм, Бақтрия, Сўғд мамлакатлари, мустамлака цивилизациялар–Аҳамонийлар, Салавкийлар, Грек-Бақтрия мамлакатлари, Парфия, Фарғона (Давань), Кушонлар, Қанғ, Эфталитлар, Турк хоқонлиги–мамлакатлари, мустамлака мамлакат–Араб халифалиги, Сомонийлар, Ғазнавийлар, Салжуқийлар, Қорахонийлар, Хоразмшоҳлар, мустамлака мамлакат–Чигатой улуси, Темурийлар, Шайбонийлар, Аштархонийлар, Бухоро амирлиги, Хоразм ва Қўқон хонликлари, мустамлака мамлакатлар–Чор самодержавияси, жумладан, Туркистон генерал-губернаторлиги ва СССР, унинг таркибий қисми – Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси билан қиёслаш мумкин. Ушбу ҳолат бўйича Ф.Бродель Франция мисолида шундай ёзади: “Агар Францияга унинг энг умумий хронологик рамкасида назар ташласак, у ҳолда у ҳар ҳил ва ўхшаш, галмагал гоҳо зич, гоҳо кенг, гоҳо бирга, гоҳо бўлинган, гоҳо кўнгилдагидек, гоҳо уқубатли, гоҳо муваффақиятли, гоҳо муваффақиятсиз бир-бирлари билан изчил алмашинадиган бутун кетма-кетликдаги Франция бўлиб гавдаланади” [7]. Демак, ҳар бир диёрда бўлгани каби, Франция ёки бошқа ўлкалар бўлсин, бизнинг юртимизда ҳам кетма-кет цивилизациялар–мамлакатлар мавжуд бўлиб келган.

Ўзбекистон Республикасининг мустақил цивилизация – мустақил мамлакат эканлигини ижтимоий макон рамкасида ҳам собиқ СССР ҳудудида бир вақтда

мустақиллика эришган мамлакатлар – Туркманистон, Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон, Озарбайжон, Грузия, Арманистон, Украина, Молдавия, Белоруссия, Латвия, Литва, Эстония ва Россия Федератив республикалари билан ҳам қиёслаш мумкин. Уларнинг ижтимоий ҳаёт соҳаларидаги умумийликлари билан биргаликда ўзига хосликлари ҳам мавжуддир. Мисол сифатида, даврий жиҳатлардан олганда, собиқ Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Республикасининг социал асослари – ўзбек халқи ва Ўзбекистон ҳудудида яшаётган халқлар сон жиҳатидан эмас, сифат жиҳатидан деярли бир хил эди. Аммо моддий - маданий бирликлари, жумладан, хўжаликка оид маданий бирликлари, сиёсий ва ҳуқуқий - маданий бирликлари ўртасида катта фарқлар бор эди. Собиқ Ўзбекистон ССРда моддий маданият, сиёсий ва ҳуқуқий маданиятлар Иттифоқ даражасида эди, улар совет халқи манфаатлари даражасида ташкил этилган эди. Мустиқил Ўзбекистонда эса моддий маданият ҳам, сиёсий ва ҳуқуқий маданиятлар ҳам Ўзбекистон аҳолиси, жумладан, ўзбек халқи манфаатлари доирасида амал қилади. Собиқ Ўзбекистон ССРда маънавий маданиятда коммунистик мафкура ҳукмронлик қилган бўлса, ҳозир миллий - маънавий маданиятимиз қадриятли ёндошиш асосида ривожланаётганлиги билан фарқ қилади.

Ўзбекистон Республикаси мустиқил цивилизация – мамлакат сифатида ўз табиий заминларига эга. Ўзбекистон ҳудуди 448,97 минг.кв.км, ундаги асосий дарёлари-Сирдарё 2212 км, Амударё 1415 км, Зарафшон 877 км, Норин 578 км, Қашқадарё 378 км, Шерободдарё 177 км, Сурхондарё 175 км. дан иборат. Ўзбекистон иқлими асосан узоқ иссиқ ва қуруқ, қиши эса юмшоқ совуқ. Ўзбекистонда бир йилда қуёшли кунлар 2700 соатдан 3130 соатгача етади. Агар уни 100% деб олсак, Ғарбий Европада қуёшли кунлар 70-80% ташкил этади. Ёзда энг юқори ҳарорат +42°C даражадан ошади. Шунинг учун Ўзбекистонда иссиқсевар экин ва меваларни етиштириш имкониятлари ҳам мавжуд. Қишда ҳавонинг совуши эса -35°C – -38°C даражага ҳам етади. Ёғингарчиликнинг асосий қисми 30% дан 50%гача баҳорга, 25-40% қишга, 10-20% кузга тўғри келади. Июль-сентябрь ойларида деярли ёмғир ёғмайди. Ўзбекистоннинг шарқида оқар сувлар манбалари кўп, аммо учдан икки қисмини ташкил этган ғарбий томондаги текисликларда сув манбалари кам. Шунинг учун ҳам қатор сув омборлари қурилган.

Ўзбекистон мис, кумуш, олтин, қўрғошин, рух, вольфрам, табиий газ ва бошқа айрим фойдали қазилмалар захиралари бўйича дунёнинг олдинги ўринларидан бирида туради[8].

Жамият ўзаги маданий борлиқ экан, унинг таркибий қисмларидан бири сиёсий ва ҳуқуқий маданиятлардир. Ўзбекистон Республикаси мустиқил мамлакат сифатида ўз маданий борлиги, жумладан, сиёсий - маданий борлиги негизида ривожланиб бормоқда. У мустиқил цивилизация – мамлакат сифатида 1991 йил 31 августда ўз мустиқил давлатчилиқ йўлини бошлади. Мамлакатимизнинг сиёсий маданий субъектини Ўзбекистон аҳолиси, келиб чиқиш мотивини уларнинг давлатчилиқка бўлган эҳтиёжлари ташкил этади. Ушбу эҳтиёжлар асосида мамлакатимизда Президентлик Республикаси ўрнатилган ва давлат бошқарувида ҳокимиятнинг учга бўлиниши тамойили устуворлик қилади. Шунинг учун у миллати тили, дини, ирқи, жинси, ижтимоий келиб чиқишидан қатъий назар,

барчанинг давлатидир. Ўзбекистон Республикасининг мустақил цивилизация-мамлакат сифатида социал асоси – субъектини 34 миллиондан зиёд аҳоли ташкил этади. Уларнинг 80% и ўзбеклар, 5.5% и руслар, 5% и тожиклар, 3% и қozoқлар, 2.5% и қирғизлар, 1.5% и татарлар, 2.5 % и бошқа миллат ва элатлар вакиллари дир.

Жамият ўзаги – маданий борлиқнинг томонларидан биринчиси моддий маданият дир. Моддий маданият хўжалик ва экомаданиятлардан ташкил топган. Қишлоқ хўжалик ва саноат ишлаб чиқариши эса хўжалик маданиятининг асосий томонларидан ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси мустақил цивилизация – мамлакат сифатида маънавий-маданий негизлари-ахлоқий, эстетик бирликларига, виждон эркинлигининг кафолатланганлигига, фан, таълим-тарбия ва оммавий ахборот воситалари тизимлари бирликларига ҳам эга дир.

Ушбу социал, моддий, сиёсий-ҳуқуқий ва маънавий маданиятларнинг бир-бирлари билан узвий алоқадорликлари, яъни функционал ҳолатларига кўра корреляцион-функционал боғланишлари – бирликлари ўз ижтимоий – тарихий яхлитлиги ва жараёнларига эга мамлакат – Ўзбекистон Республикасининг ўзига хос йўлдан бораётган цивилизация деб эътироф этишга имкон беради. Ўзбекистон - кўп миллатли мамлакат. Ўзбекистон дунёвий ва умуминсоний қадриятларга содиқ давлат дир. Ўзбекистон индустриал – аграр мамлакат. Ўзбекистонда ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамияти шаклланаётган мамлакат. Ўзбекистон айни - вақтда миллий-маънавий қадриятларга эга мамлакат. Демак, мамлакатмиздаги 33 миллиондан зиёд аҳоли қуёшли табиий заминга мувофиқлашган ҳолда, табиатни эъвозлаган ҳолда моддий маданият, энг аввало, хўжалик маданиятларини, жамиятнинг барча соҳалари тақозо қиладиган сиёсий ва ҳуқуқий маданиятларини, жамиятнинг маънавий эҳтиёжлари турларидан келиб чиққан ҳолда умуминсоний қадриятларга мос ҳолда миллий-маънавий маданиятларини такомиллаштириб бораверади. Бу корреляцион-функционал маданий томонларнинг бирлиги Ўзбекистон Республикаси дея аталмиш мамлакат-цивилизациянинг яхлитлигини таъминлаш, мавжудлигини сақлаш учун, ривожланишини таъминлаш учун манба бўлиб хизмат қилади. Ўзбекистон ҳудудидаги бу маданий томонлар аҳоли ва унинг манфаатларидан келиб чиқиб яратилган моддий, сиёсий-ҳуқуқий ва маънавий маданиятларнинг корреляцион-функционал бир бутунлиги ўзига хос субстанционал асослари эга бўлиб, улар мамлакатимизнинг яхлитлиги ва нормал эволюцион ривожланиши учун навбатдаги манба бўлиб хизмат қилади. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2017 йил 19 сентябрда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида таъкидланганидек: “Бутунги кунда Ўзбекистон жадал ривожланмоқда биз аждодларимизнинг донишмандлик анъаналарига амал қилиб, теран англаган ҳолда, қатъий ислохотларни амалга оширмоқдамиз, мамлакатимизнинг янги қиёфасини шакллантириш йўлидан бормоқдамиз.

Жамиятимизда сиёсий фаоллик ортиб бормоқда, барча соҳаларда чуқур ислохотлар амалга оширилмоқда. Улардан кўзланган мақсад- “Инсон манфаатлари ҳамма нарсадан устун” деган оддий ва аниқ равшан тамойилни амалга ошириш

устувор аҳамиятга эга бўлган демократик давлат ва адолатли жамият барпо этишдан иборат.

Умумхалқ муҳокамасидан сўнг беш йилга мўлжалланган Ўзбекистонни ривожлантириш стратегиясини ишлаб чиқишда биз ўзимизга четдан назар ташлаб салоҳият ва имкониятимизни ҳолис баҳолаш билан бирга хато ва камчиликларимизни ҳам атрофлича танқидий таҳлил қилдик. Стратегия-бу янгиланиш жараёнларининг ҳақиқий ҳаракатлар дастуридир. Бу ҳужжат ҳозирги вақтда ҳаётга изчил жорий этилмоқда". Ўзбекистон ҳудудидаги бу маданий томонлар туб ижтимоий ислоҳотлар, янгиланишлар аҳоли ва унинг манфаатларидан келиб чиқиб яратилган моддий, сиёсий-ҳуқуқий ва маънавий маданиятларнинг корреляцион-функционал бир бутунлиги ўзига хос субстанционал асослари эга бўлиб, улар мамлакатимизнинг яхлитлиги ва нормал эволюцион ривожланиши учун навбатдаги манба бўлиб хизмат қилади. Ўзбекистон аҳолиси эҳтиёжларини англаш натижаси сифатида ишлаб чиқилган Ўзбекистоннинг ўзига хос ривожланиш йўли ва тараққиётининг ўзбек модели мамлакатимизнинг дахлсизлиги, барқарорлиги ва субстанционал нормал эволюцион маданиятли ривожланишининг ўқ илдизини ташкил этади.

References:

- 1.Mirziyoev SH.M. O'zbekiston Respublikasi mustaqilligining yigirma sakkiz yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqi. // «Xalq so'zi», 2019 yil 1 sentyabr.
- 2.Falsafa:Qomusiy lug'at.–T:«SHarq», 2004.–B.495.
- 3.Jo'raev N.va boshqalar.O'zbekiston tarixi: milliy istiqlol davri:11-sinf o'quvchilari uchun darslik.–T.:«SHarq»,1998.–B.12.
- 4.O'zbekiston yangi tarixi.2.O'zbekiston sovet mustamlakachiligi davrida.–T:«SHarq», 2000.–B. 668-670.
- 5.O'zbekiston Respublikasining 1991 yil 18 noyabrda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining Davlat bayrog'i to'g'risida»gi Qonuni.
- 6.Jo'raev N. va boshqalar. O'zbekiston tarixi: milliy istiqlol davri: 11-sinf o'quvchilari uchun darslik.–T.: «SHarq», 1998. – B.32-38, 62-64.
- 7.Brodel.F. CHto takoe Fransiya? Tom I. CH.1. – M: 1995. – S.7.
- 8.Qarang: Ahmedov E. O'zbekiston Respublikasi: qisqacha ma'lumotnoma. –T.: «O'zbekiston», 1993. – B.4-12.